

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Державна установа «Інститут еволюційної екології НАН України»

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
з екології

освітньо-наукова програма **Екологія**
рівень освіти **третій (освітньо-науковий)**
галузь знань **10 Природничі науки**
спеціальність **E2 Екологія (101 Екологія)**

Київ – 2026

Програма базується на державних нормативно-правових документах про освіту: Законах України «Про освіту» № 2145-VIII (ВВР) від 5.09.2017 р.; «Про вищу освіту» № 1556-VII (ВВР) від 1.07.2014 р.; Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. №344/2013 від 25.06.2013 р.; Стратегії розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України №286 від 23.02.2022 р.; Постанові Кабінету Міністрів України «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії і доктора наук» № 261 від 23.03.2016 р. Затверджена на засіданні вченої ради ДУ «Інститут еволюційної екології НАН України» (протокол №09 від 27 листопада 2025 р.)

Програма вступного випробування для вступу на навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти для здобуття освітньо-наукового ступеню доктор філософії за спеціальністю Е2 Екологія (101 Екологія) передбачає перевірку знань вступника про сучасний стан розвитку екології і включає її найважливіші розділи, знання яких є необхідними для здійснення наукової, дослідно-експериментальної, інноваційної та прикладної діяльності фахівця вищої кваліфікації. Складаючи іспит вступники мають продемонструвати: глибину знань основних розділів екології; відповідність знань сучасному рівню розвитку екологічної науки; усвідомлення знань практичного еколога для забезпечення всебічного розвитку особистості; загальну орієнтацію у методах і методиках екологічних досліджень та їхнього застосування.

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
спеціальність Е2 Екологія (101 Екологія) для вступників на здобуття
ступеня вищої освіти «Доктор філософії» на третьому (освітньо-
науковому) рівні вищої освіти

Предмет, завдання та основні поняття екології. Місце екології в системі природничих наук. Галузі і розділи сучасної екології. Роль загальної теорії систем і системного підходу в екології. Методологія й методи екологічних досліджень. Екологічний моніторинг. Види моніторингу: сферний, галузевий, імпактний, фоновий.

Факторіальна екологія – розділ екології, який досліджує вплив чинників зовнішнього середовища на біосистеми. Класифікація екологічних чинників. Закон мінімуму (Ю. Лібіха). Закон толерантності В. Шелфорда. Типи взаємодії та комплексний вплив екочинників. Закон сумісної дії факторів. Загальні закономірності впливу екологічних чинників на біосистеми.

Адаптації. Загальна стратегія будь-якої системи – підвищення якості середовища її існування. Основні механізми адаптації. Поняття про «життєву форму». Морфологічні адаптації як результат пристосованості організмів до умов середовища.

Світло як екологічний чинник та пристосування до нього організмів. Вітальна і сигнальна роль світла. Роль світла в житті рослин. Світло як умова орієнтації тварин. Пристосування організмів до сприйняття світла та їх результати: захисне, маскувальне та застережне забарвлення.

Температурний фактор в житті організмів. Екологічні групи організмів відносно впливу температури. Основні шляхи пристосувань організмів до температурних умов середовища.

Наземно-повітряне середовище життя. Специфічні адаптації організмів до екологічних чинників наземно-повітряного середовища: низька густина повітря, високий вміст кисню, мала кількість водяної пари. Умови дихання, водообміну і способи переміщення живих істот. Умови існування організмів на високогір'ях з малою густиною повітря.

Водне середовище життя. Поняття «гідро біонти». Особливості водного середовища. Екологічні зони Світового океану. Поняття про пелагіаль, бенталь, літоральну, батіальну зони Світового океану. Основні властивості водного середовища і пристосування до них організмів: густина води, кисневий, сольовий, температурний та світловий режими водойм. Специфічні пристосування гідробіонтів: способи орієнтації тварин на різних глибинах. Фільтрація як спосіб живлення. Пристосування до життя в пересихаючих

водоймах. Біолюмінесценція. Екологічні групи рослин і тварин у водному середовищі. Стійкість організмів до зневоднення. Метаболічна вода.

Ґрунт, як середовище життя. Едафічні фактори середовища. Насиченість ґрунту живими організмами. Екологічні групи тварин і рослин відносно чинників едафічного середовища. Екологічні функції ґрунту.

Організмове середовище життя. Способи використання одними організмами інших як середовища існування. Роль паразитів в біоценозі. Екологічне значення паразитизму. Екто- і ендопаразитизм, облигатний та факультативний паразитизм.

Біологічні ритми. Добова ритмічність фізіологічних функцій організму. Денна і нічна активність тварин. Циклічність – одна з основних властивостей живої природи. Зовнішні і внутрішні природні ритми. Геофізична природа зовнішніх ритмів. Ендогенна ритмічність процесів життєдіяльності організму. Внутрішні цикли як результат фізіологічних ритмів організму. Фотоперіодизм як реакція організмів на сезонні зміни тривалості світлового дня. Пристосувальне значення фотоперіодизму. Короткоденна і довгоденна форми фотоперіодичної реакції. Практичне значення фотоперіодизму.

Демекологія – популяційна екологія. Визначення популяцій та їх основних параметрів, ознак. Статистичні (щільність, чисельність) та динамічні показники популяцій (народжуваність, смертність, тривалість життя, темп росту популяції). Структури популяцій: просторова, вікова, статева, генетична, ієрархічна. Просторова структура та фактори, від яких вона залежить. Вікова структура. Екологічні віки та тривалість життя організмів. Вікові піраміди. Статева структура: первинна, вторинна та третинна. Статева структура та шлюбні взаємовідносини організмів між собою. Генетична структура. Закон Хайді-Вайнберга. Етологічна структура популяцій. Ієрархічна структура. Домінанти та субдомінанти. Популяційні аспекти людства. Наслідки порушення людиною природних зв'язків. Народжуваність: абсолютна та специфічна. Смертність: фізіологічна та реалізована. Виживання. Криві виживання. Фактори, що впливають на динамічні показники популяції: залежні та незалежні від щільності популяції. Еміграція, імміграція та сезонні міграції в популяціях. Динаміка популяцій. Демографія та демографічні таблиці популяцій. Стратегія популяцій, як типів пристосувань до умов навколишнього середовища.

Синекологія – екологія угруповань. Угруповання. Поняття про біоценози, фітоценози, біогеоценози, біотопи, екосистеми. Структура біоценозів: просторова, видова, трофічна. Просторова структура: види едифікатори, ярусність, межі біоценозу. Видова структура: чисельність та різноманітність видів, стратегія виживання. Поняття про біорізноманіття.

Типи біорізноманіття: генетичне, видове, екологічне, ландшафтне. Трофічна структура. Продуценти, консументи та редуценти. Фотосинтез та хемосинтез. Чиста та валова первинна продукція. Вторинна продукція. Типи зв'язків в біоценозах: трофічні, топічні, фонетичні, фабричні, гостальні, просторові, інформаційні та часові зв'язки в біоценозах. Ланцюг живлення і його типи.

Міжорганізові взаємодії: ефект групи, нейтралізм, коменсалізм, аменсалізм, мутуалізм і прокооперація. Хижацтво. Форми хижацтва серед тварин (полювання, збирання, пасіння). Спектр їжі хижаків. Способи активного і пасивного захисту організмів від хижаків. Паразитизм та його форми. Спеціалізація паразитів. Коадаптації паразита і хазяїна. Поняття про конкуренцію. Внутривидова та міжвидова конкуренція. Принцип конкурентного витіснення (Г.Ф. Гаузе).

Основні елементи екосистем. Енергетичні взаємовідносини в екосистемах. Проблеми правила десяти відсотків. Піраміди мас, чисел та енергії. Екологічне значення законів термодинаміки. Продуктивність та продукція екосистем. Сукцесії, клімакс та еволюція екосистем.

Біосфера. Поняття про біосферу. Кругообіги речовин у біосфері (біологічні, геологічні). Роль людини в біосфері. Ноосфера. Відновні та невідновні ресурси біосфери і їх використання. Історичні зміни в біосфері. Антропогенний вплив на навколишнє середовище. Основні форми, обсяги і наслідки антропогенного впливу. Парниковий ефект, проблеми озонової діри та кислотних дощів. Опустелювання. Проблеми утилізації відходів.

Природні ресурси планети та їх класифікація. Антропогенний вплив на довкілля: деструктивний, стабілізуючий конструктивний, прями й та опосередкований, зумисний та випадковий. Полютанти та їхні види. Поняття про забруднення. Класифікація забруднення: інгредієнтне, параметричне, стабільно деструктивне, фонове, імпактне, перманентне, катастрофічне. Причини та наслідки скорочення біорізноманіття: глобальні та регіональні. Збереження біорізноманіття.

Екологічні проблеми повітряного середовища. Охорона повітряного середовища. Екологічні проблеми водного середовища та його охорона. Екологічні проблеми літосфери, охорона ґрунтів, раціональне використання надр. Охорона рослинного і тваринного світу. Чужорідні та інвазійні види. Екологічні особливості галузевого використання природних ресурсів та екологічних технологій. Екологічні проблеми та шляхи їх вирішення. Урбоекологічні проблеми. Екологічні наслідки зміни демографічної ситуації. Вирішення проблеми народонаселення. Радіоекологія.

Оцінку впливу на довкілля (ОВД). Економіка природокористування. Взаємозв'язок між екологією та економікою. Екологічні засади використання

природоресурсного потенціалу України. Екологічні проблеми України та її регіонів. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні. Мережа «Натура 2000», мережа Емеральд (Смарагдова мережа).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. Предмет, завдання та основні поняття екології. Місце екології в системі природничих наук. Галузі і розділи сучасної екології. Роль загальної теорії систем і системного підходу в екології.
2. Факторіальна екологія. Екологічні фактори – поняття та класифікація. Абіотичні екологічні фактори: сонячна енергія, світло, температура, вологість, хімічний склад, орографія, едафічний фактор, течії, пожежі, фізичні поля тощо.
3. Загальні принципи дії екологічних факторів на організми та пристосування до дії цих факторів. Принцип оптимуму. Закон толерантності.
4. Динамічна класифікація екологічних факторів. Стабільні та нестабільні (змінні) фактори; фактори, що змінюються періодично та неперіодично.
5. Світло як екологічний чинник, пристосування до нього організмів
6. Наземно-повітряне середовище життя. Особливості пристосування до екологічних чинників наземно-повітряного середовища.
7. Водне середовище існування: особливості середовища, пристосування організмів.
8. Едафічні фактори середовища. Екологічні групи тварин і рослин відносно чинників едафічного середовища.
9. Біотичні екологічні фактори: гомо- та гетеротипові реакції. Гомотипові реакції: груповий ефект, масовий ефект, внутрішньовидова конкуренція. Гетеротипові реакції: нейтралізм, коменсалізм, протокооперація, мутуалізм, аменсалізм, паразитизм, хижацтво, міжвидова конкуренція
10. Сутність поняття середовища. Еволюція взаємовідносин людини і природного середовища.
11. Антропогенні фактори: прямий та непрямий вплив. Вплив екологічних факторів на організми та пристосування до дії цих факторів.
12. Організми: регулятори та конформісти. Закон Гаузе. Концепція екологічної ніші. Фундаментальна та реалізована ніша.
13. Біологічні ритми, їхнє значення.
14. Популяційна екологія. Стратегія популяцій, як типів пристосувань до умов навколишнього середовища.
15. Динамічні показники популяцій: народжуваність (абсолютна та специфічна), смертність (фізіологічна та реалізована), чисельність та щільність. Фактори, що впливають на динамічні показники популяції.
16. Еміграція, імміграція та сезонні міграції в популяціях.
17. Структури популяцій: просторова, вікова, статева, генетична, етологічна. Просторова структура та фактори, від яких вона залежить.
18. Генетична структура популяцій. Закон Хайді-Вайнберга. Етологічна структура. Домінанти та субдомінанти.

19. Вікова структура популяцій. Екологічні віки та тривалість життя організмів. Вікові піраміди.

20. Етологічна структура популяцій.

21. Біорізноманіття. Видова структура: чисельність та різноманітність видів, стратегія виживання.

22. Статева структура популяцій: первинна, вторинна та третинна. Статева структура та шлюбні взаємовідносини організмів між собою.

23. Синекологія – екологія угруповань. Угруповання. Поняття про біоценози, фітоценози, біогеоценози, біотопи.

24. Структура біоценозів: просторова, видова, трофічна. Просторова структура: види едифікатори, ярусність, межі біоценозу.

25. Трофічна структура біоценозів. Продуценти, консументи та редуценти.

26. Фотосинтез та хемосинтез.

27. Чиста та валова первинна продукція.

28. Вторинна продукція.

29. Основні елементи екосистем. Енергетичні взаємовідносини в екосистемах. Правило десяти відсотків. Піраміди мас, чисел та енергії.

30. Екологічне значення законів термодинаміки. Продуктивність та продукція екосистем. Сукцесії, клімакс та еволюція екосистем. Екосистеми різних рівнів.

31. Біосфера. Поняття про біосферу. Колообіги речовин у біосфері (біологічні, геологічні).

32. Роль людини в біосфері. Ноосфера. Історичні зміни в біосфері.

33. Відновні та невідновні ресурси біосфери і їх використання.

34. Гідросфера, її будова, склад, властивості. Поняття про гідросферу. Водні ресурси планети. Споживачі прісної води.

35. Забруднення води. Проблема стічних вод. Методи очищення стічних вод.

36. Екологічний стан водних басейнів України. Охорона підземних вод України.

37. Літосфера. Охорона і раціональне використання земельних і надрових ресурсів. Будова і склад літосфери Землі.

38. Екологічні проблеми літосфери, охорона ґрунтів, раціональне використання надр. Рекультивація порушених земель.

39. Екологічний стан земельних ресурсів України.

40. Атмосфера як складова біосфери. Склад, будова і захисні функції атмосфери.

41. Джерела, масштаби і наслідки забруднення атмосфери.

42. Форми та механізми деградації біосфери. Вплив промислового та сільськогосподарського виробництва на біосферу.

43. Природні ресурси планети. Загальний стан мінерально-сировинних, енергетичних, біологічних, земельних та інших ресурсів. Основні поняття про методи оцінки екологічного стану компонентів довкілля.

44. Антропогенний вплив на навколишнє середовище. Основні форми, обсяги і наслідки антропогенного впливу.

45. Парниковий ефект, проблеми озонової діри та кислотних дощів. Опустелювання.

46. Проблеми відходів людської діяльності. Проблеми утилізації відходів.

47. Екологія і практична діяльність людини. Науково-технічний прогрес та проблеми охорони навколишнього середовища. Джерела екологічної кризи та її вплив на біосферу.

48. Екологічний моніторинг. Загальні поняття, основні завдання моніторингової служби.

49. Види екологічного моніторингу: сферний, галузевий, імпактний, фоновий. Статичні та динамічні моделі.

50. Екологічні проблеми України та її регіонів. Сучасний стан навколишнього природного середовища України. Характеристика екологічних умов регіонів.

51. Економіка природокористування. Взаємозв'язок між екологією та економікою. Екологічні засади використання природоресурсного потенціалу України.

52. Екологічна безпека як основа сталого розвитку.

53. Екологічні особливості галузевого використання природних ресурсів та екологічних технологій. Екологічні проблеми та шляхи їх вирішення.

54. Урбоекологічні проблеми.

55. Радіоекологія. Оцінку впливу на довкілля (ОВД).

56. Причини виникнення екологічних криз і шляхи виходу з них.

57. Методологія збереження життя на Землі. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні. Мережа «Натура 2000».

58. Охорона повітряного середовища.

59. Охорона рослинного і тваринного світу. Заповідна справа.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Критерії оцінювання результатів фахового вступного випробування до аспірантури встановлюються у нормах чотирьох рівнів досягнень (початкового, середнього, достатнього, високого) за ознаками правильності, логічності, обґрунтованості, цілісності відповіді; обсягу, глибини та системності знань (в межах Програми); рівнів сформованості навчальних та предметних умінь і навичок, володіння розумовими операціями (аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення тощо); самостійності оцінних суджень. Рівні професійної компетентності вступників оцінюються за 4-бальною шкалою від 2 до 5 балів. Норми часу, відведені на проведення вступних випробувань (відповідно до наказу МОН України) від 27 серпня 2002 року № 450): на проведення консультацій перед вступним випробуванням – 2 години на потік (групу); на проведення вступних випробувань в усній формі – 0,25 год. на одного вступника (кількість членів комісії на потік (групу) вступників не більше трьох осіб).

За шкалою інституту	Кількість балів	Характеристика відповідей здобувача	
		теоретична частина	практична частина
незадовільно	0-99	здобувач не усвідомлює зміст питання білету, тому його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання	у здобувача відсутня здатність оцінювати екологічний стан, визначати вплив, здійснювати контроль та прогнозування
задовільно	100-129	відповіді здобувача на питання білету носять фрагментарний характер і характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування; поверхнево володіє екологічною термінологією	здобувач погано володіє здатністю до проведення спостережень за станом навколишнього середовища, визначати чинники екологічної безпеки, складати план заходів стосовно охорони заповідних об'єктів і відновлення порушених екосистем
задовільно	130-149	відповіді здобувача на питання білету носять репродуктивний характер, але мають логічну послідовність та ознаки системності; знання екологічної	здобувач має поверхневі знання та здатністю до проведення спостережень за станом навколишнього середовища, орієнтовно та фрагментарно визначає чинники екологічної

		термінології фрагментарні	безпеки, складає план заходів стосовно охорони заповідних об'єктів і відновлення порушених екосистем, але допускає неточності та помилкові аргументації
добре	150-164	здобувач у відповідях на питання білету допускає деякі неточності або помилки; демонструє володіння екологічною термінологією, розуміння навчального матеріалу на рівні елементарного застосування знань, наводить приклади із власного досвіду або літератури	здобувача на середньому рівні здатен застосовувати професійні знання й уміння щодо проведення спостережень за станом навколишнього середовища, проводити аналіз проб, складати план заходів стосовно охорони заповідних об'єктів і відновлення порушених екосистем, але допускає низку помилок, неточностей
добре	165-179	здобувач у відповідях на питання білету допускає деякі неточності або помилки непринципового характеру; демонструє володіння екологічною термінологією, розуміння навчального матеріалу на рівні елементарного застосування знань	здобувача достатньому рівні здатен застосовувати професійні знання й уміння щодо проведення спостережень за станом навколишнього середовища, проводити аналіз проб, складати план заходів стосовно охорони заповідних об'єктів і відновлення порушених екосистем
відмінно	180-200	здобувач дає повну і розгорнуту відповідь на питання білету та додаткові питання; відповіді свідчать про розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу закономірностей, синтезу знань, оцінюванні явищ і процесів, характеризуються логічністю та послідовністю суджень	здобувач на високому рівні здатен застосовувати професійні знання й уміння на практиці, розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми в галузі екології

Оцінювання рівня знань здобувача ступеня доктора філософії проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей здобувача. Бали (оцінки) вступного фахового випробування з екології виголошуються головою предметної комісії усім здобувачам після закінчення іспиту. Вступне фахове випробування зі спеціальності 101 Екологія проводиться в усній формі. Результати вступних випробувань оприлюднюються на інформаційному стенді відділу аспірантури і на офіційному сайті Інституту.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрейцев А.К. Основи екології. Підручник. К. Вища школа, 2001. 358 с.
2. Анісімова С.В., Рибалова О.В., Подашкін О.В. Екологія. К.: Грамота, 2001.
3. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.О. Основи екології: підручник. К.: Либідь, 2005. 408 с.
4. Білявський Г.О., Падун М.М., Фурдуй Р.С. Основи загальної екології. К.: Либідь, 1995. 368 с.
5. Бобровський А.Л. Екологічний менеджмент: підручник. Суми: Університетська книга, 2014. 585с.
6. Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мокін В.Б. Моніторинг довкілля: підруч. Херсон: Грінь Д. С., 2011. 530 с.
7. Вінічук М.М. Загальна екологія. Житомир: Видавництво Державного університету «Житомирська політехніка», 2021. 184 с.
8. Гавриленко О.П. Основи екології та безпека життєдіяльності. К.: Ніка-Центр, 2004. 456 с.
9. Гайнріх Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas. Пер. з 4 нім. вид. К.: ЗнанняПрес, 2001. 287 с.
10. Голік Ю.С., Войтенко А.В., Ілляш О.Е. Законодавство Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища: Навчальний посібник. Полтава: «Оріяна», 2009. 170 с.
11. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування: підручник. К.: Кондор, 2010. 465 с.
12. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010. /Електронне видання: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>
13. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навч. посібн. К.: Знання, КОО, 2010. 422 с.
14. Дорогунцов С.І., Коценко К.Ф., Аблова О.К. Екологія. К.: КНЕУ, 2006. 104 с.
15. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку: наукове видання. К., 2001. 174 с.
16. Екологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за загальною ред. О. Є. Пахомова; худож.-оформлювач Г. В. Кісель. Харків: Фоліо, 2014. 666 с.
17. Екологічне законодавство України: збірник законодавчих актів. Харків: Екоправо-Харків, 2002. 444 с.

18. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології: підручник. К.: Вища школа, 2001. 358 с.
19. Злобін Ю.А. Основи екології. К.: Лібра, 1998. 248 с.
20. Ісаєнко В.М., Лисиченко Г.В., Дудар Т.В., Франчук Г.М., Варламов Є.М. Моніторинг і методи вимірювання параметрів навколишнього середовища: навчальний посібник. К.: Книжкове видавництво НАУ, 2009. 316 с.
21. Клименко М.О., Залеський І.І. Екологія людини: підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 227 с.
22. Клименко М. О., Некос А. Н., Багрова Л. О. Екологія людини: підручник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 336 с.
23. Козак З.Я., Потіш А.Ф., Медвідь В.Г., Гвоздецький О.Г. Екологія: основи теорії і практикум. Львів: Новий Світ-2000, 2003. 296с.
24. Крайнюков О.М. Моніторинг довкілля: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 176 с.
25. Кучерявий В.П. Загальна екологія: підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Львів: Світ, 2010. 520 с.
26. Некос В.Е. Основы общей экологии и неоекологии. Ч. 1-1999; Ч. 2-2001. Харьков: Видавництво ХГУ.
27. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. Львів: Новий світ-2000, 2003.
28. Серебряков В.В. Основи екології: підручник. К.: Знання-Прес, 2002.
29. Соломенко Л.І., Боголюбов В.М, Волох А.М. Загальна екологія : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 346 с.
30. Тола Хосе, Інф'єста Єва. Атлас Екології. ТОВ Видавництво "Ранок", 2005. 96 с.
31. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні. К.: Генеза, 2001. 216с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Білявський Г.О. Основи екології:
<http://textbooks.net.ua/content/category/37/53/43/>.
2. Білявський Г.О. Основи екології: Підручник.-2-ге вид. [Текст]/ Г.О.Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. ISBN 966-06-0377-0
http://drpsklibr.at.ua/load/osnovi_ekologiji/pidruchniki/biljavskij_g_o_osnovi_ekologiji_pidruchnik/164-1-0-46.
3. Малимон С.С. Основи екології: Підручник
<https://books.google.com.ua/books?id=muP2CQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>.

4. Екологія: Підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін.. <http://buklib.net/books/21910/>.

5. Кучерявий В.П. Екологія. іл. http://eduknigi.com/ekol_view.php?id=1.

Природоресурсні кодекси України (в поточних редакціях)

1. Водний кодекс України.

2. Земельний кодекс України.

3. Лісовий кодекс України.

4. Кодекс України про надра.

Базові Закони України у сфері екології (в поточних редакціях)

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (базовий). 2

2. . Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (від 23.05.2017 р., № 2059-VIII).

3. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (від 20.03.2018 р., № 2354- VIII).

4. Закон України «Про управління відходами» (від 20.06.2022 р., № 2320-IX – найновіший профільний закон, що замінив старий ЗУ «Про відходи»).

5. Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

6. Закон України «Про охорону земель».

7. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель».

8. Закон України «Про природно-заповідний фонд України».

9. Закон України «Про екологічну мережу України».

10. Закон України «Про тваринний світ».

11. Закон України «Про рослинний світ».

12. Закон України «Про Червону книгу України».

13. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (від 28.02.2019 р., № 2697-VIII).

ЧИННІ ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ (ЗАМІСТЬ ЗАСТАРІЛИХ ДСТУ 1997 РОКУ)

1. ДСТУ ISO 14001:2015. Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2015, IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016.

2. ДСТУ ISO 14004:2016. Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо впровадження (ISO 14004:2016, IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017.

3. ДСТУ EN ISO 19011:2019. Настанови щодо проведення аудитів систем управління (EN ISO 19011:2018, IDT; ISO 19011:2018, IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2019. (Цей стандарт об'єднав та замінив старі ДСТУ ISO 14010, 14011, 14012 щодо екологічного аудиту).

4. ДСТУ ISO 14031:2016. Екологічне управління. Оцінювання екологічної дієвості. Настанови (ISO 14031:2013, IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017. І

МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ (БАЗОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ)

1. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992) та Картахенський протокол про біобезпеку.

2. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція).

3. Організаційна конвенція (Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля).